

Protocol Dyslexie

*Stedelijke scholengemeenschap
de Rede*

Inhoudsopgave

1. Wat is dyslexie?	3
2. Signalering en onderzoek	3
3. Dyslexieverklaring	4
4. Dyslexiepas en mogelijke faciliteiten	4
5. Remediërende hulp	5
6. Ontheffingsregeling	5
7. Dyslexie en eindexamens	7
8. Werk zelf aan je dyslexie	8
Bijlage 1	artikel 19 van het inrichtingsbesluit WVO
Bijlage 2	artikel 21 van het inrichtingsbesluit WVO
Bijlage 3	artikel 22 van het inrichtingsbesluit WVO
Bijlage 4	artikel 26e van het inrichtingsbesluit WVO
Bijlage 5	artikel 26n van het inrichtingsbesluit WVO
Bijlage 6	artikel 11d van de wet op het voortgezet onderwijs
Bijlage 7	artikel 55 van het eindexamenbesluit
Bijlage 8	§4.2 toegestane hulpmiddelen examenblad.nl

1. Wat is dyslexie?

De Stichting Dyslexie Nederland formuleert de officiële definitie van dyslexie als volgt:

“Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.”

Dyslexie heeft niet alleen betrekking op talen, maar op alle vakken die beroep doen op het lezen, schrijven en automatiseren. Hierdoor kunnen kinderen met dyslexie wat betreft schoolprestaties achterblijven in vergelijking met leeftijdsgenoten.

Dyslectische kinderen hebben een aantal kenmerken met elkaar gemeen:

- Ze hebben een trager leestempo dan kinderen van gelijke leeftijd en een gelijk aantal maanden leesonderwijs.
- Ze maken meer lees- en spellingfouten.
- Ze schrijven de ene keer woorden goed die ze een andere keer fout schrijven.
- De tijd en energie die dyslectische leerlingen steken in het technische lezen gaat ten koste van het begrijpend lezen.

2. Signalering en onderzoek

Wanneer leerkracht en/of mentor gedurende de schoolloopbaan van een leerling kenmerken van dyslexie zien kan er een Signaleringstoets Dyslexie afgenomen worden. Deze toets bestaat uit een signaleringsdictee, een stilleestoets en een overschrijftaak en wordt afgenomen door de orthopedagoog. De signaleringstoets geeft een redelijke indicatie of er sprake is van dyslexie maar levert geen officiële diagnose op. Als het vermoeden bevestigd wordt door de signaleringstoets, wordt ouders geadviseerd hun kind te laten onderzoeken.

De diagnose moet gesteld worden door een gedragsdeskundige in het bezit van een academische graad in de orthopedagogie, klinische psychologie of kinder- en jeugdpsychologie. Ook moeten ze in het bezit zijn van een bekwaamheidsregistratie in de psychodiagnostiek op het niveau van de BIG-registratie Gezondheidspsycholoog om een dyslexieverklaring te mogen afgeven. School heeft een lijst met onderzoeksbureaus. Het is aan ouders om hun kind verder te laten onderzoeken. Gemiddeld kost een onderzoek rond de 700 euro. Om in aanmerking te komen voor extra faciliteiten tijdens proefwerken, schriftelijke overhoringen en het eindexamen is een dyslexieverklaring nodig. Het diagnostisch onderzoek voor de diagnose dyslexie is door sommige zorgverzekeringen opgenomen in het basispakket en kan dus afhankelijk van de zorgverzekering vergoed worden.

Wanneer uit diagnostisch onderzoek is gebleken dat de leerling dyslectisch is, krijgt de leerling een dyslexieverklaring. Deze verklaring heeft een onbeperkte geldigheidsduur.

3. Dyslexieverklaring

Wanneer leerlingen die in de brugklas komen een dyslexiediagnose hebben, dan wordt aan ouders gevraagd de dyslexieverklaring voor de zomervakantie op school af te geven ter attentie van de orthopedagoog. Met deze verklaring krijgt de leerling een dyslexiepas waaraan bepaalde faciliteiten verbonden zijn.

4. dyslexiepas en mogelijke faciliteiten

Zodra er een dyslexieverklaring op school wordt afgegeven, wordt er voor de leerling een dyslexiepas gemaakt. Elk jaar krijgt de leerling een nieuwe pas. De leerling moet deze pas op school bij zich hebben om aan te tonen dat hij/zij inderdaad extra faciliteiten nodig heeft i.v.m. dyslexie.

Op de dyslexiepas staan de basisfaciliteiten en extra faciliteiten waar de leerling gebruik van kan maken.

De basisfaciliteiten gelden voor iedere dyslectische leerling. Hij/zij hoeft hiervoor niet zijn/haar pas te overleggen.

De extra faciliteiten zijn faciliteiten waar de leerling om kan vragen. Het zijn faciliteiten die de leerling helpen optimaal te kunnen leren en onvoldoendes te beperken. Hiervoor moet hij/zij wel zijn/haar pas overleggen.

Basis faciliteiten:

- Vergrote teksten
De docent zorgt voor vergrote opgaven bij proefwerken en so's. Of de docent biedt het proefwerk aan in lettertype Arial of Verdana 14.
- Extra tijd of vermindering toetsvragen bij proefwerken.
Voor proefwerken krijgt de leerling 15 minuten extra tijd.
- Spellingfouten worden niet meegeteld.
Bij de zaakvakken worden spelfouten niet fout gerekend. Bij de taalvakken wordt er onderscheid gemaakt in spelfouten en grammaticafouten. Een fonetische schrijfwijze wordt niet fout gerekend, een grammaticafout wel.

Extra faciliteiten op vraag van de leerling:

- Bij onvoldoende resultaten met gebleken voldoende inzet: mogelijkheid tot aanvullend mondeling overhoren.
In overleg met de docent wordt gekeken hoe daar invulling aan wordt gegeven. Wordt het cijfer gemiddeld of komt het mondelinge cijfer i.p.v. het schriftelijke cijfer.
- Goede aantekeningen en huiswerk.
Om het proefwerk goed te kunnen leren, moeten aantekeningen en het gemaakte huiswerk wel kloppen. De leerling kan vragen of de docent zijn/haar aantekeningen en huiswerk wil controleren. In overleg met de docent wordt gekeken voor welke vorm wordt gekozen:
  - kopie antwoordenboek
  - kopie van een medeleerling
  - docent controleert schrift en werkboek
- Controleren agenda.
Staat het huiswerk goed genoteerd in de agenda?

Hulpmiddelen school:

- Gebruik kopieerapparaat mediatheek/administratie onder toezicht.
- Printen in de mediatheek/computerlokaal.
- Werken in de mediatheek/computerlokaal na schooltijd en in tussenuren.
- Kurzweil
- Digitaal inleveren werkstuk, pw en so.

Tot slot de eigen hulpmiddelen van de leerling zoals:

- Laptop (houd rekening met opstarttijd)
- Daisyspeler (Tekst naar spraak)
- R.T. buiten school
- Andere hulpmiddelen in overleg

5. Remediërende hulp

School beschikt zelf niet over een remedial teacher. Wel is er op school een overzicht aanwezig van remedial teachers. Wanneer ouders een RT-er in willen schakelen is het raadzaam na te gaan of de zorgverzekeraar dit vergoedt. Er zijn op een aantal momenten in het jaar mogelijkheden voor bijles voor de talen.

6. Ontheffingsregeling

De mogelijkheden voor ontheffing zijn geregeld in het Inrichtingsbesluit (art. 19, 21, 22, 26e en 26n), Eindexamenbesluit (art 11,12,13 en 22) en de Wet op het Voortgezet Onderwijs (art. 11d).

Wanneer een leerling minderjarig is kan een verzoek tot ontheffing schriftelijk door ouders/verzorgers voorgelegd worden aan de directeur onderwijs die het bevoegd gezag vertegenwoordigt.

De directeur onderwijs legt het verzoek voor advies voor aan de ontheffingscommissie. Deze bestaat uit de teamleider en de orthopedagoog.

De commissie verzamelt gegevens; de ouders worden gehoord, het leerlingvolgsysteem wordt geraadpleegd en er wordt informatie opgevraagd bij mentor en vakdocenten.

Na advies neemt de directeur onderwijs een besluit, dit wordt schriftelijk meegedeeld aan leerling en de ouders/verzorgers.

Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden.

Vmbo-t onderbouw

Voor de basisvorming in het vmbo is het wettelijk niet verplicht om naast Engels ook Frans én Duits te volgen. Op de Rede volgen vmbo-t leerlingen beide talen. Het is mogelijk om vrijstelling aan te vragen voor de derde moderne vreemde taal.

Voor de tweede moderne taal kan een leerling van vmbo-t in de 1e en 2e klas van de onderbouw kan nog geen ontheffing krijgen o.g.v. dyslexie. Het is echter wel mogelijk om ontheffing te verlenen voor bepaalde (aspecten van) kerndoelen.

Scholen mogen zelf beslissen welke taalvaardigheden in Frans en Duits aan de orde komen.

De ontheffingscommissie kijkt per individueel geval of er een aangepast lesprogramma Frans of Duits moet komen.

Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden.

Bovenbouw vmbo-t

Er kan ontheffing worden verleend van de tweede moderne vreemde taal Frans of Duits in de sector economie (en techniek?) op grond van een stoornis die betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal.

In plaats van het onderwijs waarvoor ontheffing is verleend moet echter wel vervangend onderwijs gegeven worden met een studielast van 440 uur naar keuze van de leerling.

Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden.

Onderbouw havo/vwo

Een leerling van havo/vwo in de 1^e, 2^e en 3^e klas van de onderbouw kan nog geen ontheffing krijgen voor een moderne vreemde taal o.g.v. dyslexie. Het is echter wel mogelijk om ontheffing te verlenen voor bepaalde (aspecten van) kerndoelen. Scholen mogen zelf beslissen welke taalvaardigheden in Frans en Duits aan de orde komen.

De ontheffingscommissie kijkt per individueel geval of er een aangepast lesprogramma Frans of Duits moet komen. Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden.

Bovenbouw havo/vwo

In de bovenbouw havo kiest de leerling een profiel zonder Frans of Duits.

In de bovenbouw vwo dient een leerling naast Engels een tweede moderne vreemde taal te volgen.

Er kan ontheffing worden verleend van de tweede moderne vreemde taal Frans of Duits op grond van een stoornis die betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal.

In plaats van het onderwijs waarvoor ontheffing is verleend moet echter wel vervangend onderwijs gegeven worden met een studielast van 440 uur naar keuze van de leerling.

Het is de verantwoordelijkheid van de school om dit per geval te bekijken. Daarbij is geen toestemming meer vooraf van de inspectie noodzakelijk, wel moet de school zich bij de inspectie kunnen verantwoorden.

7. Dyslexie en eindexamens

Voor leerlingen met dyslexie is er de mogelijkheid om aangepast examen te doen. Dit is wettelijk geregeld in artikel 55 van het examenbesluit. De directeur kan toestaan dat een dyslectische leerling het examen aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van de kandidaat. Hiervoor is nodig dat er een deskundigenverklaring is die door een ter zake deskundige psycholoog of orthopedagoog is opgesteld.

- De aanpassing van het centraal examen kan bestaan uit een verlenging van de duur van de betreffende toets met ten hoogste 30 minuten.
- Een andere aanpassing kan slechts worden toegestaan voor zover in de deskundigenverklaring een voorstel wordt gedaan ofwel dat de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring. (hierbij kan gedacht worden aan gebruik daisyspeler) De leerling moet al tijdens zijn schoolloopbaan op deze aangepaste wijze hebben gewerkt.

De aanpassingen die nodig zijn voor het examen moeten officieel voor 1 november aangevraagd worden bij de directeur van de school.

De directeur doet melding aan de inspectie van de aanpassing.

Toegestane hulpmiddelen tijdens het eindexamen

Onderstaand overzicht van de toegestane hulpmiddelen geldt voor het jaar 2007/2008.

- **Computer/laptop**
Bij alle schriftelijke examens is de computer toegestaan als schrijfgerei. De school kan dat toestaan voor alle kandidaten en kan het ook toestaan voor speciale groepen kandidaten bijvoorbeeld de dyslectische kandidaten. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, is het van belang dat kandidaten geen toegang hebben tot verboden hulpmiddelen (zoals internet, een digitale atlas of een digitaal woordenboek), en moet ook o.m. de opslag (bijvoorbeeld uitprinten) worden geregeld.
Op www.cevo.nl staan aanwijzingen voor scholen die de computer als schrijfgerei willen inzetten.
(geen melding bij inspectie nodig)
- **Spellingscontrole**
Bij gebruik van de computer als schrijfgerei hoeft de spellingscontrole niet te worden uitgeschakeld.
(geen melding bij inspectie nodig)
- **Vergrotingen**
Het is mogelijk om bij het centraal examen vergrotingen te krijgen.
(melding inspectie en deskundigenverklaring)
- **Daisy e.d.**
De computer kan tenslotte worden gebruikt als hulpmiddel voor kandidaten met een beperking; bijvoorbeeld voor audio (Daisy of spraaksynthese), of voor vergroting "op maat" van de pdf van het examen op het beeldscherm. Daarover beslist de directeur aan de hand van het deskundigenrapport omtrent de beperking van de kandidaat. Als bijvoorbeeld de kandidaat recht heeft op audio, dan is een hulpmiddel dat voor de audio zorgt (daisyspeler, computer of leespen) een toegestaan hulpmiddel; waarbij niet-toegestane hulpmiddelen zoals een digitaal woordenboek ontoegankelijk moeten zijn gemaakt.
Het is mogelijk dat er spanning is tussen de toegestane hulpmiddelen en wat voor de kandidaat op grond van zijn beperking gewenst is. In dat geval

verstaat de directeur zich met de inspectie.
De leerling moet al tijdens zijn schoolloopbaan op deze aangepaste wijze hebben gewerkt.
(melding bij inspectie en deskundigenverklaring)

8. Werk zelf aan je dyslexie

- Met dyslexie heb je meer tijd voor je huiswerk nodig dan je klasgenoten.

- Probeer vooral de grote lijnen van een tekst te begrijpen.
- Vraag als het nodig is om hulp!
- Probeer uit hoe je het beste kunt leren.
- Ga in de klas vooraan zitten
- Leer thuis niet met muziek.
- Lees, spreek uit, schrijf op.
- Maak een schema op samenvatting met kernwoorden.
- Leer proefwerken en toetsen zo lang mogelijk van tevoren.
- Vraag om het huiswerk ruim van tevoren op te geven.
- Vraag je af wat je gelezen hebt en wat de kern is.
- Vraag een overzicht van spellingregels/grammatica
- Als je de instructie niet kan volgen zeg het dan!

Overhoorsites:

www.wrts.nl

www.teach2000.nl

Bestellen digitale boeken en/of luisterboeken (schoolboeken en leesboeken):

www.dedicon.nl

Bijlage 1

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 19. Afwijkingen delen onderwijsprogramma

1. Voor afwijkingen als bedoeld in artikel 11d, tweede lid, eerste volzin, van de wet kunnen in aanmerking komen leerlingen die naar het oordeel van het bevoegd gezag niet in staat zijn al het onderwijs dat wordt verzorgd op basis van de kerndoelen te volgen.
2. Het bevoegd gezag stelt een commissie in die adviseert ten aanzien van welke leerlingen artikel 11d, tweede lid, van de wet toepassing kan vinden. Het bevoegd gezag regelt de omvang en samenstelling van de commissie.
3. In haar advies doet de commissie aan het bevoegd gezag voorstellen ten aanzien van de aard van de in het tweede lid bedoelde afwijkingen. Daarbij geeft zij aan waarop deze voorstellen zijn gegrond.
4. De commissie betreft in elk geval bij haar oordeelsvorming:
  - a. in voorkomende gevallen het in artikel 3, tweede lid, bedoelde onderwijskundig rapport en de resultaten van het in artikel 4 bedoelde onderzoek naar de geschiktheid;
  - b. indien de omstandigheid op grond waarvan afwijking wordt voorgesteld daartoe aanleiding geeft, de van een deskundige verkregen verklaring;
  - c. de zienswijze van de ouders, voogden of verzorgers van de leerlingen, welke zienswijze blijkt uit een schriftelijke verklaring;
  - d. de zienswijze van de leraar of leraren, belast met het betrokken onderwijs, welke zienswijze blijkt uit een schriftelijke verklaring.
5. Het advies wordt schriftelijk uitgebracht aan het bevoegd gezag. Indien het bevoegd gezag voornemens is af te wijken van het advies van de commissie, overlegt het over dit voornemen met de commissie. De beslissing van het bevoegd gezag is met redenen omkleed. Het bevoegd gezag zendt een afschrift van zijn beslissing, vergezeld van het advies van de commissie en de daarbij gevoegde verklaringen, bedoeld in het vierde lid, aan de ouders, voogden of verzorgers van de betrokken leerlingen, aan de betrokken leraar of leraren en aan de inspectie.

Bijlage 2

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 21. Aanvullende bepalingen eerste drie leerjaren v.w.o. en h.a.v.o.

1. Het onderwijsprogramma in de eerste drie leerjaren aan een school voor v.w.o. en een school voor h.a.v.o. omvat tevens onderwijs in Franse taal en Duitse taal.
2. Het bevoegd gezag kan een leerling van een school als bedoeld in het eerste lid ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in Franse taal of Duitse taal, indien de leerling onderwijs volgt in Spaanse taal, Russische taal, Italiaanse taal, Arabische taal of Turkse taal.
3. Het bevoegd gezag kan een leerling van een school als bedoeld in het eerste lid ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in Franse taal of Duitse taal dan wel in beide talen, indien de leerling
  - a. voor de eerste maal tot een school voor h.a.v.o. of een school voor v.w.o. is toegelaten,
  - b. is geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste,
  - c. voordien buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs heeft gevolgd, en
  - d. daarbij geen of te weinig onderwijs in de desbetreffende taal of talen heeft gevolgd.
4. In de eerste drie leerjaren van een gymnasium wordt tevens onderwijs verzorgd in Latijnse taal en literatuur en Griekse taal en literatuur.

Bijlage 3

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 22. Aanvullende bepalingen eerste twee leerjaren v.m.b.o.

1. Het onderwijsprogramma in de eerste twee leerjaren aan een school voor m.a.v.o. en een school voor v.b.o. omvat tevens onderwijs in Franse taal of Duitse taal. Deze verplichting geldt niet voor leerlingen voor wie naar de verwachting van het bevoegd gezag het onderwijs in de basisberoepsgerichte leerweg als bedoeld in artikel 10b, eerste lid, van de wet het meest geschikt is.
2. Het bevoegd gezag kan een leerling van een school als bedoeld in het eerste lid ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in Franse taal of Duitse taal:
  - a. indien de leerling onderwijs volgt in Spaanse taal, Arabische taal of Turkse taal, of
  - b. indien de leerling
    - 1° voor de eerste maal tot een school voor m.a.v.o. of een school voor v.b.o. is toegelaten,
    - 2° is geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste,
    - 3° voordien buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs heeft gevolgd, en
    - 4° daarbij geen of te weinig onderwijs in de desbetreffende taal of talen heeft gevolgd.

Bijlage 4

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 26e. Vrijstellingen en ontheffingen in periode voorbereidend hoger onderwijs v.w.o. en h.a.v.o.

1. Het bevoegd gezag van een school voor v.w.o. of h.a.v.o. kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van het onderwijs in het vak lichamelijke opvoeding indien de leerling vanwege diens lichamelijke gesteldheid niet in staat is dit onderwijs te volgen.
2. De leerling van een school voor v.w.o. die in het bezit is van het diploma h.a.v.o. is vrijgesteld van het volgen van onderwijs in de volgende vakken van het gemeenschappelijk deel: algemene natuurwetenschappen en maatschappijleer. Indien het betreft het atheneum is deze leerling tevens vrijgesteld van het volgen van onderwijs in het vak culturele en kunstzinnige vorming.
3. De leerling van een school voor v.w.o. die in het bezit is van het diploma h.a.v.o. en die in plaats van de vakken, genoemd in artikel 26c, examen heeft afgelegd in één of meer overeenkomstige vakken van artikel 26b, is vrijgesteld van het volgen van onderwijs in dit vak respectievelijk deze vakken.
4. Het bevoegd gezag van een atheneum kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in de taal genoemd in artikel 26b, eerste lid, onder c, in de volgende gevallen:
  - a. de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal;
  - b. de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal;
  - c. de leerling volgt onderwijs in het profiel natuur en techniek of het profiel natuur en gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding.
5. Bij toepassing van het vierde lid, wordt de taal vervangen door een van de vakken of programma-onderdelen, genoemd in artikel 26b, derde tot en met zesde lid, of in het zevende lid, onder c of d, met een normatieve studielast van tenminste 440 uren, ter keuze van de leerling, voor zover het bevoegd gezag deze als zodanig aanbiedt.

Bijlage 5

Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 26n. Ontheffingen v.m.b.o.

1. Het bevoegd gezag van een school voor m.a.v.o. of v.b.o. kan een leerling, na overleg met de leerling en, indien de leerling minderjarig is, met diens ouders, voogden of verzorgers, ontheffing verlenen van het volgen van het onderwijs in lichamelijke opvoeding, indien de leerling vanwege diens lichamelijke gesteldheid niet in staat is dit onderwijs te volgen. Het bevoegd gezag geeft de inspectie kennis van de verleende ontheffing en vermeldt daarbij de gronden waarop deze ontheffing berust.
2. Het bevoegd gezag kan toestaan dat een ontheffing die op grond van artikel 22 voor de eerste twee leerjaren is verleend van het volgen van de tweede moderne vreemde taal, zijnde Franse taal of Duitse taal, tevens geldt als ontheffing voor die taal voor de periode waarin de leerling onderwijs in de sector economie van een van de leerwegen volgt, met dien verstande dat Arabische taal, Turkse taal, Spaanse taal, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting, of aardrijkskunde in de plaats komt van het onderwijs in de taal waarvoor de vrijstelling is verleend. Deze toestemming kan slechts worden verleend ten behoeve van leerlingen die:
  - a. in de periode van de eerste twee leerjaren onderwijs in de Arabische taal, Turkse taal of Spaanse taal volgden, of
  - b. voor de eerste maal tot een school zijn toegelaten en daarbij zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste en voordien buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in de desbetreffende taal hebben genoten, of
  - c. onderwijs gaan volgen in de basisberoepsgerichte leerweg en die in het schooljaar voorafgaand aan het betrokken schooljaar leerwegondersteunend onderwijs volgden.
3. De leerling die op basis van artikel 22, tweede volzin, geen onderwijs volgt in de tweede moderne vreemde taal, zijnde Franse taal of Duitse taal, volgt in de sector economie van de basisberoepsgerichte leerweg in plaats hiervan, naar keuze van de leerling, het vak Arabische taal, Turkse taal, Spaanse taal, maatschappijleer II, geschiedenis en staatsinrichting, of aardrijkskunde.

Bijlage 6

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 11d. Ontheffingen delen onderwijsprogramma; bijzondere voorschriften

1. Het bevoegd gezag van een school voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, voor algemeen voortgezet onderwijs en voor voorbereidend beroepsonderwijs kan na overleg met de ouders een leerling ontheffing verlenen voor onderdelen van het onderwijsprogramma, bedoeld in artikel 11c, eerste lid, onderdeel a. Het bevoegd gezag bepaalt bij de ontheffing welk onderwijs voor de leerling in de plaats komt voor de onderdelen waarvoor ontheffing is verleend.
2. Het bevoegd gezag van een school voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, voor algemeen voortgezet onderwijs en voor voorbereidend beroepsonderwijs kan voor leerlingen die daarvoor in aanmerking komen, bij de inrichting van het onderwijs afwijken van een of meer programmaonderdelen of van de voorschriften bedoeld in artikel 11c, eerste lid, onderdeel a. De laatste volzin van het eerste lid is van overeenkomstige toepassing. Bij algemene maatregel van bestuur wordt bepaald hoe wordt vastgesteld welke leerlingen in aanmerking komen voor deze afwijkingen.
3. Voor leerlingen:
  - a. die leerwegondersteunend onderwijs volgen als bedoeld in artikel 10e, of
  - b. voor wie het bevoegd gezag het volgen van een leer-werktraject als bedoeld in artikel 10b1 het meest geschikt acht, verzorgt het bevoegd gezag in de eerste twee leerjaren gezamenlijk ten minste 1425 uren onderwijs op basis van kerndoelen.

Bijlage 7

(Tekst geldend op: 02-04-2008)

Artikel 55. Afwijking wijze van examineren

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.
2. Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap, geldt ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde aangepaste wijze van examineren dat:
  - a. er een deskundigenverklaring is die door een ter zake deskundige psycholoog of orthopedagoog is opgesteld,
  - b. de aanpassing voor zover betrekking hebbend op het centraal examen in ieder geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten, en
  - c. een andere aanpassing slechts kan worden toegestaan voor zover daartoe in de onder a genoemde deskundigenverklaring ten aanzien van betrokkene een voorstel wordt gedaan dan wel indien de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.
3. Het bevoegd gezag kan in verband met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal afwijken van de voorschriften gegeven bij of krachtens dit besluit, ten aanzien van een kandidaat die met inbegrip van het schooljaar waarin hij eindexamen aflegt, ten hoogste zes jaren onderwijs in Nederland heeft gevolgd en voor wie het Nederlands niet de moedertaal is. De in de eerste volzin bedoelde afwijking kan betrekking hebben op:
  - a. het vak Nederlandse taal en literatuur;
  - b. het vak Nederlandse taal;
  - c. enig ander vak waarbij het gebruik van de Nederlandse taal van overwegende betekenis is.
4. De in het derde lid bedoelde afwijking bestaat voor zover betrekking hebbend op het centraal examen slechts uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten en het verlenen van toestemming tot het gebruik van een verklarend woordenboek der Nederlandse taal.
5. Van elke afwijking op grond van het derde lid wordt mededeling gedaan aan de inspectie.

Bijlage 8

4.2 aanpassingen voor kandidaten met een beperking

Dit overzicht regelt niet de toegestane hulpmiddelen voor kandidaten met een beperking. Daarover beslist de directeur aan de hand van het deskundigenrapport omtrent de beperking van de kandidaat. Als bijvoorbeeld de kandidaat recht heeft op audio, dan is een hulpmiddel dat voor de audio zorgt (daisyspeler, computer of leespen) een toegestaan hulpmiddel; waarbij niet-toegestane hulpmiddelen zoals een digitaal woordenboek ontoegankelijk moeten zijn gemaakt.

Bij aardrijkskunde kan het atlasgebruik voor kleurenblinde kandidaten moeilijk zijn. Het is toegestaan, een surveillant op verzoek van de kandidaat een door de kandidaat aangewezen kleurvak op kleur te laten benoemen, of een door de kandidaat genoemde kleur te laten aanwijzen. Deze aanpassing wordt gemeld aan de inspectie

Voor visueel gehandicapte kandidaten kan het gebruik van het afleesvenster van de grafische rekenmachine problematisch zijn. Ook daarbij kan een surveillant niet-inhoudelijke toelichtingen geven.

Het is mogelijk dat er spanning is tussen de toegestane hulpmiddelen en wat voor de kandidaat op grond van zijn beperking gewenst is. In dat geval verstaat de directeur zich met de inspectie.